

УДК 004.9:519.8:65

А. А. Яценко, здобувач кафедри регіонального управління, місцевого самоврядування та управління містом Національної академії державного управління при Президентіві України, директор Державного архіву Херсонської області

ЖИТТЄВИЙ ЦИКЛ КЛАСТЕРА НА ПРИКЛАДІ ТРАНСПОРТНО-ТУРИСТИЧНОГО КЛАСТЕРА “ПІВДЕННІ ВОРОТА УКРАЇНИ”

У статті показано шляхи впровадження нових моделей і механізмів взаємодії органів державної влади й територіальних громад, доведено, що кластеризація підвищує ефективність інноваційного розвитку регіону, сприяє досягненню високого рівня його економічного розвитку та конкурентоспроможності, а також збільшує продуктивність, залучає інвестиції, пропагує дослідження, посилює промислову базу, розробляє спеціальні продукти, послуги та пропонує ефективні інструменти для стимулювання територіального розвитку.

Ключові слова: кластер; кластерні моделі та механізми; соціально-економічні трансформації; державна влада; територіальні громади.

The article shows ways of introducing new models and mechanisms of interaction between state authorities and local communities, we prove that clustering increases the effectiveness of innovation development in the region, contributes to the high level of its economic development and competitiveness, and increase productivity, attract investment, promotes research, enhances industrial base develops customized products, services and offers effective tools for stimulating regional development.

Key words: cluster; cluster models and mechanisms; social and economic transformations; state government; local communities.

Постановка проблеми. Політичні події, що відбуваються в Україні, змушують центральні й місцеві органи влади терміново віднаходити і впроваджувати нові моделі й механізми взаємодії влади та громади. Прискорення реформування системи місцевого самоврядування та місцевих державних адміністрацій має позитивно вплинути на соціально-економічні трансформації, що відбуваються в нашій державі.

До ефективних організаційних форм відносин влади з бізнесом та територіальними громадами в багатьох країнах світу належать кластери. Вони активно сприяють не лише підвищенню продуктивності наявних ресурсів, але й залученню нових ресурсів, сучасних інноваційних технологій, внутрішніх та іноземних інвестицій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми формування та розвитку кластерних моделей досліджували зарубіжні вчені Е. Бергман, Е. Дахмен, З. Девіс, Д. Джереффі, М. Кастелс, Е. Менсфілд, М. Портер, Д. Сольє, А. Хемілтон та ін.

Серед публікацій вітчизняних дослідників, які вивчають процеси кластеризації та конкурентоспроможності регіонів, заслуговують на увагу праці А. Бутука, М. Войнаренка, Н. Волкова, Л. Ганущака-Єфименка, О. Гуменюка, М. Дідківського, О. Крайник, С. Соколенка, М. Чумаченка, Н. Тяхтенко, Т. Сахно. Більшість названих дослідників основну увагу приділяє економічним аспектам запровадження кластерних моделей. Водночас у більшості наукових праць не повною мірою відбито питання впливу органів місцевого самоврядування на створення та розвиток мережних економічних систем.

© А. А. Яценко, 2014

Мета статті. Основною метою статті є дослідження досвіду створення та розвитку в Херсонській області транспортно-туристичного кластера “Південні ворота України”, а також визначення основних етапів життєвого циклу кластерної моделі співпраці органів місцевого самоврядування та суб’єктів місцевого розвитку.

Виклад основного матеріалу. Досвід створення й діяльності кластерів як на території України, так і за її межами показує, що мінімальних результатів кластери можуть досягнути за 2–3 роки свого існування, а суттєво впливати на розвиток регіону починають через 3–5 років від дня створення. На кожному етапі свого розвитку кластерні моделі виконують різні завдання, різні функції та мають певні закономірності життєвих циклів.

Більшість учених, які досліджують проблеми та перспективи впровадження кластерів, визначає основні 5 етапів їхнього життєвого циклу:

1. агломерація;
2. виникнення кластера;
3. розвиток кластера;
4. зрілий кластер;
5. трансформація.

Прикладом такого розвитку – від “малюково-підліткового” до “працевдатного” і “похилого” віку може бути досвід створення та діяльності транспортно-туристичного кластера “Південні ворота України”. Цей проект став складовою стратегії розвитку Херсонської області до 2015 р.

У 2005 р. кластер “Південні ворота України” було зареєстровано як асоціацію підприємств. На той час він складався з підприємств транспортної та будівельної галузей, туризму і курортно-рекреаційного комплексу, рекламно-інформаційних, поліграфічних підприємств, органів місцевого самоврядування та громадських об’єднань. 2003–2004 рр. можна вважати другим періодом існування кластера. Йому передував перший період – агломерація, тобто зосередження на території певних суб’єктів місцевого розвитку, органів місцевого самоврядування. Цей етап може бути окреслений 2002–2003 рр.

Характерним для Херсонського регіону було формування в 90-х рр. ХХ ст. мережних бізнесів та асоціацій, низки громадських організацій, а також діяльності в місті Херсоні з 1998 р. до 2002 р. Південноукраїнського регіонального навчального центру міжнародної програми “Партнерство громад: Україна – США”. До агломерації, що стала основою кластера, можна зарахувати акціонерне товариство МЖК, Херсонську торгово-промислову палату, Херсонське обласне відділення Спілки сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні, громадське об’єднання “Успішна жінка”, приватне підприємство “Енеїда”, органи місцевого самоврядування міст Гола Пристань, Скадовськ, Нова Каховка, Каховка, Херсон, відділ курортів, мінеральних ресурсів та туризму Херсонської обласної державної адміністрації.

Однією з перших вдалих спроб кластерного розвитку в Україні була організація діяльності молодіжних житлових комплексів (далі – МЖК). До найактивніших, потужних і характерних в історії молодіжного житлового будівництва належав Херсонський МЖК. Він розпочав свою діяльність 1989 р. як неформальна молодіжна ініціатива і перетворився до 2002 р. на потужне акціонерне товариство “Молодіжний житловий комплекс”, що активно співпрацювало з органами місцевого самоврядування області. За 25 років роботи на ринку будівельних послуг Херсонським МЖК було сформовано кластер, до якого сьогодні входять органи місцевого самоврядування, мережа будівельних, архітектурних, інженерних та інших підприємств. За цей час уведено в експлуатацію 16 житлових будинків і значну кількість об’єктів соціально-побутового призначення в містах Херсоні, Скадовську, Голій Пристані, Новій Каховці, селі Залізний Порт Голопристанського району та інших селах Херсонської області, побудовано дитячі садки, бібліотеки, магазини, молочна кухня, аптеки, підземні автостоянки, дитячі майданчики тощо.

Ефективно діючою мережею підприємств на той час була й Торгово-промислова палата. Регіональне відділення Спілки сприяння розвитку сільського зеленого туризму розпочало в той період активну роботу зі створення сільських садиб і ферм, а громадська організація “Успішна жінка” реалізувала кілька регіональних та міжнародних гендерних проектів, спрямованих на створення рівних можливостей і захист прав жінок. Ці організації стали основою і фактичними співзасновниками транспортно-туристичного кластера “Південні ворота України”.

На другому етапі (2003–2004) виникнення кластера надзвичайно важливою була роль органів місцевого самоврядування та місцевих державних адміністрацій. У Херсонській області саме вони стали організаторами проведення аналізу ресурсів, можливостей, ініціаторами узгоджень між майбутніми учасниками кластера, пошуку та формулювання мети, завдань, створення майданчика для дискусій тощо.

Головною передумовою стала руйнація найбільш впливових підприємств Херсонщини впродовж 90-х рр. XX ст.: Херсонського консервного комбінату, Цюрупинського целюлозно-паперового заводу, Херсонського бавовняного комбінату, Херсонського суднобудівного заводу та інших, як результат – економічна стагнація та занепад. Водночас область мала значні невикористані ресурси: рекреаційні, транспортні, науковий, творчий та людський потенціали.

Аналіз, проведений автором дослідження впродовж 2002–2003 рр., довів, що існували певні передумови для створення й ефективного розвитку транспортно-туристичного комплексу. Було проаналізовано програми соціально-економічного розвитку Херсонської області за 20 років – від 1983-го до 2003-го. Виявилось, що у стратегії розвитку регіону зовсім не було такої галузі, як туризм (у жодній програмі за 20 років навіть саме слово “туризм” не зустрічалося), а транспорт як окрема галузь не виокремлювався. Ретельний аналіз ресурсів та можливостей подав ідею та спонукав автора до створення кластера “Південні ворота України”.

У реалізації цього проекту на один з перших планів виходить розв’язання проблеми управління та ефективності взаємодії органів місцевого самоврядування з суб’єктами місцевого розвитку. Одна з основних позицій в реалізації проекту – організаційна структура. Як свідчить практика, у реалізації будь-якого проекту важливою умовою успішності виступає чітка постановка мети і завдань, а також організаційна структура.

На другому етапі (створення кластера “Південні ворота України”) мета, завдання і структура обговорювалися з кожним учасником окремо, потім під час спільних засідань розглядалися різні варіанти. Прийняти остаточний варіант допомогли українські та міжнародні експерти.

У процесі створення та організації діяльності кластера “Південні ворота України” вивчався досвід Калабрії (Італія), а саме реалізація впродовж 1997–2000 рр. за фінансової підтримки ЄС та Міністерства праці Італії проекту “Альянс для розвитку бізнесу та створення робочих місць у сільській місцевості”. Для нас він цікавий тим, що цей регіон Італії має, як і Херсонщина в Україні, унікальні курортно-рекреаційні, екологічні ресурси та транспортні можливості. У 90-ті рр., як і Південь України, Калабрія мала значну кількість соціально-економічних проблем, пов’язаних насамперед з промисловою відсталістю, високим рівнем безробіття, особливо в сільській місцевості, та великою міграцією працездатного населення.

Усі кластери, що діють на території України, зареєстровані як громадські об’єднання. Можливо, це не зовсім відповідає суті кластерної моделі. Проте в США, європейських країнах кластери в більшості випадків не реєструються як юридичні особи. Взаємовідносини, всі правові нюанси виписуються спеціальними угодами або іншими юридичними документами між усіма учасниками. Юридично кластер “Південні ворота України” – це асоціація підприємств, а фактично він став однією з перших унікальних форм міжсекторного співробітництва в регіоні. Упродовж 2003–2004 рр. до нього входили такі підприємства та організації (табл. 1):

Структура кластера “Південні ворота України”

Типи підприємств	Підприємства й організації, що входять до кластера
1. Транспортні підприємства	– Міжнародний аеропорт “Херсон”; – Автопідприємство ПП “Аскольд”; – ТОВ “Крила Таврії”
2. Підприємства туризму та курортно-рекреаційного комплексу	– База зеленого туризму “Чайка” (м. Гола Пристань); – Туристично-готельний комплекс “Фрегат”; – Готельно-туристичний комплекс “Бригантіна”; – Кооператив сільського зеленого туризму “Оберіг Херсонщини”; – ТОВ “Енеїда”; – Турагентство “Кіммерія” тощо
3. Рекламно-інформаційні та поліграфічні підприємства	– Комунальне підприємство “Херсон-виставка”; – Рекламне агентство “Елвін”; – Новокаховська міська друкарня; – ПФ “Аякс”
4. Будівельні та інноваційні підприємства	– ПрАТ “МЖК-Херсон”; – ПП Морозов; – ТОВ “Домінанта-аудит”
5. Органи місцевого самоврядування	– Новокаховська міська рада; – Херсонська міська рада; – Голопристанська міська рада; – Старозбур’ївська сільська рада
6. Громадські об’єднання	– Херсонська обласна торгово-промислова палата; – Херсонське обласне відділення Спілки сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні; – Благодійний історико-культурний фонд “Січ”; – Спілка сприяння розвитку туризму півдня України “Таврія”

Примітка. Складено автором.

Уряд України підтримав і затвердив розпорядженням Кабінету Міністрів від 27 червня 2003 р. № 390 “Про затвердження заходів щодо розвитку іноземного і внутрішнього туризму” про проведення в Херсонській області експерименту щодо розроблення та запровадження нової моделі організації прискореного розвитку внутрішнього дитячого, молодіжного та сімейного туризму.

З 2004 до 2005 рр. відбувався розвиток кластера. Цей період став визначальним для всіх учасників кластера утворенням внутрішніх зв’язків, активізацією співпраці з органами місцевого самоврядування міст, сіл та селищ регіону; формуванням регіональної стратегії соціально-економічного розвитку, розробкою та включенням у національні та державні програми нових для Херсонщини галузей; участю й організацією міжнародних форумів, активною співпрацею з дипломатичними представництвами та консульствами багатьох держав. У ці роки транспортно-туристичному кластеру “Південні ворота України” суттєву організаційну підтримку надали Херсонська обласна державна адміністрація, Херсонська обласна рада, Державна туристична адміністрація України та комітет Верховної Ради України з питань молодіжної політики, фізкультури, спорту та туризму.

Механізми державного управління

У цей період усі учасники домовилися, що їхні зусилля спрямовуватимуться на виконання таких основних завдань (рис. 1):

Рис. 1. Основні положення проекту щодо розвитку транспортно-туристичного кластера "Південні ворота України"

Саме кластерний підхід як технологія управління територіальним розвитком став у цей період одним з інструментів вирішення соціально-економічних проблем у регіоні. Чинне законодавство України дало можливість територіальним громадам та органам місцевого самоврядування як суб'єктам права скористатися широкими власними та делегованими державою повноваженнями відповідно до розд. 2 Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні".

Після державної реєстрації 2005 р. ТТК "Південні ворота України" настає період зрілості. В цей час у його роботі активну участь беруть органи місцевого самоврядування міст Гола Пристань, Скадовськ, Нова Каховка, Каховка, Херсон, селищні та сільські ради Старої Збур'івки, Іванівки, Олексіївки Голопристанського району, Ольгівки, Новорайська Бериславського району тощо, долучаються автотранспортні підприємства, підприємства курортно-рекреаційної сфери та туризму, переробної галузі. Кластер презентує своїх учасників на міжнародних виставках у Тель-Авіві (Ізраїль), Москві (Росія), Києві (Україна). Починається

Механізми державного управління

формування нових кластерних утворень. З 2006 р. трансформуються і створюються нові кластери.

До результатів роботи транспортно-туристичного кластера “Південні ворота України” за 2005–2006 рр. можна зарахувати:

- створення та розвиток ефективної внутрішньої структури виконавчої дирекції;
- зміну стратегії соціально-економічного розвитку Херсонської області та створення нової стратегії, до якої ввійшов кластер як окремий розділ;
- створення позитивного іміджу Херсонської області як туристичної території за допомогою участі кластера в міжнародних туристичних салонах та ярмарках у Тель-Авіві (Ізраїль), Москві (Росія), Києві, селі Пироговому Київської області, в Одесі, проведення трьох міжнародних форумів “Розвиток туризму на півдні України та Херсонщині: нові економічні моделі” та ін.;
- залучення внутрішніх та іноземних інвестицій у будівництво нових та реконструкцію наявних баз відпочинку, готелів, туристичної інфраструктури тощо;
- створення майданчика для міжсекторального спілкування;
- зростання учасників кластера, формування нових галузевих кластерів та інноваційних підприємств.

Чітко визначити межу між періодом зрілості кластера та початком його трансформації дуже важко, оскільки саме під час його зростання він сам стає підґрунтям для створення нових суб’єктів місцевого розвитку, а також сприяє створенню нових бізнес-асоціацій, мереж і кластерних моделей. Саме в цей період було проведено черговий аналіз досягнень кластера та проблем, над якими слід було попрацювати. Однією з найважливіших проблем кластера і регіону в цілому було визначено підготовку кадрів для органів місцевого самоврядування та місцевих державних адміністрацій. Тому невдовзі після “Південних воріт України” було сформовано кластерну модель системи підвищення кваліфікації та підготовки кадрів для державної служби та служби в органах місцевого самоврядування (2005–2006), в яку на умовах угоди ввійшли Управління державної служби Голодержслужби України в Херсонській області, Херсонський національний технічний університет та інші вищі навчальні заклади різних форм власності, науковці, профспілкові, громадські організації, кадрові служби всіх територіальних підрозділів центральних органів виконавчої влади, державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування районного, міського, селищного та сільського рівнів, засоби масової інформації, молодіжна школа регіонального державного управління, Регіональний креативний тренінгово-консультативний центр тощо.

Нині цілісну систему підготовки, перепідготовки, підвищення кваліфікації, обліку та роботи з кадрами фактично становлять не тільки кадрові служби державних адміністрацій та центру, як це було до 2005 р., але й вищі навчальні заклади (Херсонський національний технічний університет та інші вищі навчальні заклади різних форм власності), науковці, профспілкові, громадські організації, керівники і кадрові служби всіх територіальних підрозділів центральних органів виконавчої влади, державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування районного, міського, селищного та сільського рівнів, засоби масової інформації, молодіжна школа регіонального державного управління, регіональний креативний тренінгово-консультативний центр тощо.

Одним з найцікавіших та ефективних кластерів, що народився на теренах транспортно-туристичного кластера “Південні ворота України”, став проект сільського туризму “Зелені хутори Таврії”, що об’єднує 75 окремих селянських господарств. Проект полягає в забудові 100 га болотних та солончакових територій, які неможливо використовувати з метою вирощування сільгосппродукції, традиційними українськими сільськими будинками початку ХХ ст. Фактично вже створено етнографічно-екологічний музей під відкритим небом.

Усі об'єкти являють собою 50 хуторів, що поєднуються за допомогою водного сполучення та сільських доріг. Кожний хутір-острів спеціалізується на певному виді промислу чи відпочинку. Для туристів організовано відпочинок, спілкування з природою. Хутори розташовано на території Великокардашинської сільської ради між озерами та болотами. Хутори мають цікаві назви відповідно до індивідуальної специфіки та колориту: Ковальський, Гончарний, Козацький, Рибальський, Казковий, Циганський та ін.

Створено більше 100 робочих місць. Улітку 2010 р. кластер прийняв понад 4100 туристів з різних куточків України, а вже влітку 2013 р. – більше 15 тис. туристів.

Починаючи з 2005 р. Міжнародна клініка відновного лікування (м. Трускавець) розпочала формування ще одного кластера – реабілітаційного комплексу на Арабатській стрілці на Херсонщині. Генеральний план розвитку Арабатської стрілки та проект забудови реабілітаційного комплексу “InterMedicalEcoCity” розроблено Українським державним науково-дослідним інститутом проектування міст “ДІПРОМІСТО” (м. Київ), у якому передбачено будівництво потужного реабілітаційного комплексу, університету інноваційних технологій, бізнес-центру, готелів, іншої інфраструктури.

У цей же період з метою забезпечення планово зростаючої кількості туристів якісними продуктами харчування створюється тваринницький кластер – ТОВ “Зоотехнологія”. Виробнича схема ТОВ “Зоотехнологія” з моменту існування характеризується інноваційністю всіх процесів, складністю та багатимісністю. Відтворення поголів'я відбувається на фермі-репродукторі в с. Новорайськ Бериславського району, яка з погляду біологічної безпеки перебуває в ідеальному становищі, адже в окрузі немає великих та середніх свинокомплексів. Найближчий комплекс міститься на відстані 100 км, а другий центр виробництва – відгодівельний майданчик в с. Виноградове Цюрупинського району. Поросята після дорощування переміщуються на комплекс у с. Виноградове, де відбувається трифазна відгодівля. Наступна фаза – переробка і шокове заморожування свіжого м'яса, цех працює в м. Скадовську.

Підприємство перебуває в стані перманентного розвитку та вертикальної інтеграції на основі інновацій, запозичених із-за кордону та власних наукових надбань.

Філософія компанії – обрати найкращі матеріальні, інтелектуальні ресурси та ефективну модель для створення найкращого продукту. Навколо цієї філософії будується робота як з постачальниками, так і з персоналом. Щодо моделі, то найбільш оптимальна у світі – кластерна модель. Компанія має власну науково-дослідну базу, виробничі потужності в трьох районах області, в містах Херсоні та Києві, транспортне підприємство, кормовиробничий комплекс, структурний підрозділ менеджменту і дослідження ринку. Щодо персоналу, то компанія залучає досвідчених експертів і консультантів з-за кордону (Данія, Канада, Польща) та найкращих спеціалістів України. При цьому компанія створює робочі місця не лише для Херсонської області, а й залучає кадри з інших регіонів. Крім того, компанія вкладає кошти в розвиток уже наявного персоналу для підвищення його ефективності. Щодо постачальників, то компанія співпрацює з вітчизняними виробниками обладнання, ветеринарних препаратів і кормових добавок та з іноземними постачальниками. Серед партнерів ТОВ “Зоотехнологія” такі відомі компанії, як “Біомін”, “Шауманн”, “Пфайзер”, “Цехове”, “Агравіс”, “Гранд Веллі Фортіфайрс” та багато інших. Компанія співпрацює з органами місцевого самоврядування сіл, селищ та міст Херсонської області. Крім надання робочих місць, “Зоотехнологія” бере активну участь у розвитку інфраструктури та діяльності соціальних закладів – дитячих садочків, шкіл тощо.

Наявні виробничі потужності дають змогу виробляти на рік понад 25 тис. кондиційних голів (середньою вагою 110 кг) та понад 30 тис. 27-кілограмових порослят на рік. Наразі, будучи регіональним лідером (на Херсонщині частка промислового виробництва свинини становить 11,5 %, з яких більше половини припадає на ТОВ “Зоотехнологія”), підприємство в загальнонаціональному рейтингу посідає 12-те місце по країні.

Ще однією надзвичайно важливою проблемою як для Херсонщини, так і для всієї України є слабка інфраструктура річкового та морського транспорту, а фактично – майже відсутність річкового пасажирського сполучення, ледь жевріють вантажні перевезення. Тому впродовж 2006–2007 рр. розпочинає свою діяльність кластер підготовки керівних кадрів для морського й річкового транспорту України та Європи, який об'єднав декілька навчальних закладів різного рівня акредитації та на базі якого 2011 р. було створено Херсонську державну морську академію. Цей навчальний заклад здійснює підготовку фахівців на ступеневій основі, починаючи з робітничих професій у професійно-морському ліцеї, молодших спеціалістів у морському коледжі та бакалаврів і спеціалістів в інституті за денною, заочною та екстернатною формами навчання. Упродовж 2011–2012 рр. компанія “Марлоу Навігейш” і Німецький державний Фонд інвестицій і розвитку (DEG) на реалізацію цього проекту надали 3 млн євро.

2008 р. розпочалася реалізація ще одного кластерного проекту Програми розвитку ООН “Місцевий розвиток, зорієнтований на громаду”. У травні 2008 р. було підписано угоду про партнерство між Херсонською обласною державною адміністрацією, Херсонською обласною радою та Програмою розвитку ООН в Україні щодо реалізації спільного проекту Європейського Союзу та Програми розвитку ООН “Місцевий розвиток, зорієнтований на громаду”. На початку проекту провели відбір 8 цільових районів, використовуючи кластерний принцип, з числа заявок, що були подані від райдержадміністрацій та громад – учасниць проекту (по 5 у кожному районі) на основі чітких критеріїв, таких як соціально-економічний стан, рівень зацікавленості та підтримки щодо впровадження проекту. Таким чином, цільовими районами проекту в Херсонській області визначено: Білозерський, Великолепетиський, Великоолександрівський, Високопільський, Голопристанський, Горностаївський, Новотроїцький та Скадовський райони. Цюрупинський район було занесено до резервного списку.

Метою проекту стало створення сприятливого середовища для сталого соціально-економічного розвитку на місцевому рівні шляхом сприяння самоорганізації громад, розроблення і впровадження невеликих за обсягом громадських ініціатив на селі, у підсумку – комплексний розвиток господарської субкультури, сприяння активізації суб'єктів місцевого розвитку та сталого соціально-економічного розвитку сільського населення в обраних районах.

Для досягнення мети сільським/селищним громадам було запропоновано визначити пріоритети розвитку та найважливіші потреби, спланувати дії щодо пошуку і використання ресурсів, спрямованих на задоволення цих потреб. З боку проекту надавалася організаційна, консультативна допомога в самоорганізації та грантова підтримка за умови співфінансування. Отже, проект підтримував громади у вирішенні найважливіших потреб їх розвитку, допомагаючи їм у самоорганізації, розбудові їх потенціалу та впровадженні незначних за обсягом громадських ініціатив (мікропроектів) у таких пріоритетних сферах:

- охорона здоров'я (підтримка мережі фельдшерсько-акушерських пунктів, їх ремонт та модернізація обладнання);
- навколишнє природне середовище (утилізація відходів, знешкодження запасів пестицидів; каналізація; пасовища тощо);
- енергозаощадження (енергоощадні заходи, освітлення, заміна вікон, даху; збільшення використання відновних джерел енергії та ін.);
- водопостачання (водогони, заміна фільтрів);
- місцевий транспорт (автобус для школи/дитячого садка).

Особливий сплеск упровадження кластерних моделей співпраці органів місцевого самоврядування, місцевих державних адміністрацій із суб'єктами місцевого розвитку відбувся після прийняття програми “Херсонщина – регіон екологічних технологій та нових економічних моделей”, затвердженої рішенням сесії Херсонської обласної ради 2011 р.

У цій програмі визначались організаційні заходи, в тому числі проведення щороку міжнародних інвестиційних та туристичних форумів, регіональних і міжнародних науково-практичних конференцій, інформаційно-рекламних акцій щодо популяризації та просування на внутрішніх і зовнішніх ринках основних товарів та послуг Херсонщини, створення оригінальних брендів та позитивного іміджу тощо.

Більшість районів області через особливості свого розташування та природних можливостей, поряд з упровадженням туризму, курортно-рекреаційної галузі, сучасних методів реабілітації та лікування, впродовж 2010–2013 рр. стали інноваційним кластером для застосування сучасних енергоощадних екологічних технологій, упровадження альтернативних джерел енергії, насамперед енергії вітру та сонця.

Завдяки спільним зусиллям місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування, бізнесу, науки та громади впродовж 2011–2014 рр. з'являються агропромислові та логістичні кластери, кластери альтернативної енергетики, туристичні, освітні, розважально-торговельні, а також кластер екологічних технологій та кластер “Берислав – студентське містечко”.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Запровадження кластерних моделей на Херсонщині слугує яскравим прикладом співпраці органів місцевого самоврядування із суб'єктами місцевого розвитку. Життєвий цикл одного з перших кластерів у Херсонській області та півдні України – транспортно-туристичного кластера “Південні ворота України” доводить, що на кожному етапі свого існування він додає високої значущості мікроекономічній складовій, а також територіальному й соціальному аспектам економічного розвитку. Розвиток і діяльність цього кластера спонукає органи місцевого самоврядування проаналізувати та віднайти ті конкурентні переваги, що могли б лягти в основу стратегії розвитку окремих територіальних громад та регіону в цілому. Крім того, кластеризація підвищує ефективність інноваційного розвитку регіону, сприяє досягненню високого рівня його економічного розвитку та конкурентоспроможності, а також збільшує продуктивність, залучає інвестиції, пропагує дослідження, посилює промислову базу, розробляє спеціальні продукти, послуги та пропонує ефективні інструменти для стимулювання територіального розвитку. Подальші дослідження порушеної нами в статті проблеми стосуватимуться нових періодів діяльності кластерів на території Херсонської області.

Список використаних джерел:

1. Бутук А. И. Социально-экономическое регулирование: содержание, история и современность / Бутук А. И. – К. : Знання, 2011. – 504 с.
2. Крайник О. Кластери як інструмент економічного розвитку регіону / О. Крайник // Науковий вісник “Демократичне врядування”. – 2010. – Вип. 5.
3. Портер М. Конкуренция / Портер М. – М. : Вильямс, 2005. – 608 с.
4. Соколенко С. Промышленная и территориальная кластеризация как средство реструктуризации / С. Соколенко // Социальные аспекты и финансирование индустриальной реструктуризации : материалы конференции 26–27 октября 2003 г. – М. : Региональный форум, 2003.
5. Посібник кластерного розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy-mk.gov.ua/download/books/ClusterHandbookUkr.pdf>